

Van het maatpak in het waadpak

Interview met Ben Crombaghs

Annemarie van Diepenbeek

“Als blijk van waardering voor zijn tomeloze inzet voor de bestudering en bescherming van herpetofauna en vissen” ontving Ben Crombaghs op de RAVON dag 2009 de Lendersprijs. Het was de vierde keer dat deze prijs uitgereikt werd.

Gefeliciteerd! Dat had je niet verwacht, we moesten je uit de wandelgangen plukken om de prijs in ontvangst te nemen.

Er zijn pittige discussies geweest over mijn herintroductieplannen, en het feit dat RAVON de prijs toekent aan iemand die soms een behoorlijke luis in de pels is, verraste me zeer. Het geeft me een gevoel van waardering voor de zaken waarvoor ik sta en natuurlijk zitten we ook voor 95% op dezelfde lijn. En ik vind de boomkikkersculptuur bijzonder fraai!

Enthousiasme, gedrevenheid, niet te stoppen!, ongeduld, hyperactief: enkele over jou opgetekende kreten; je mag ze afkraken, ontkennen, relativeren of aanvullen.

Ik ben een doener en gá ergens 100%

voor, in mijn hoofd knokken ideeën om prioriteit. Discussies houden je scherp, maar het ligt niet in mijn aard zo lang over iets te delibereren totdat een soort verdwenen is. Als een idee in me opkomt, had het gisteren al af moeten zijn! Het hoog leggen van de lat, ook voor mezelf, en mijn ongeduld vormen tevens een valkuil, vroeger waren mensen met tegengestelde ideeën allemaal ‘de tegenstanders die overtuigd dienden te worden van hun ongelijk’, maar nu weet ik dat het goed is dat mensen me proberen af te remmen. Als je wat ouder wordt, worden je oogkleppen gelukkig kleiner. Wat ik vroeger direct als een barricade beschouwde, bezie ik nu als uitdaging om over de tegenargumenten na te denken. Toch vind ik ongeduld een goede eigenschap, maar je moet wel tijd en ruimte nemen voor argumenten en afwegingen van anderen. Uiteindelijk kom je daar verder mee.

In jouw literatuuroverzicht springen vooral de beschermings- en beheerplannen voor de boomkikker,

Foto: Ton Witsiers

de vroedmeester-, knoflook- en geelbuikvuurpad er als terugkerende onderwerpen uit.

Deze soorten hebben de hardste klappen gekregen en ze dreigen ons door de vingers te glippen. Wat voor 95% van de (vaak algemene) amfibiesoorten goed is, pakt voor de overige 5% soms 100% verkeerd uit, dat realiseren we ons vaak te weinig. Wie beheert moet keuzes durven maken, ga je voor ‘zoveel mogelijk soorten tegelijk’, dan vallen de bijzondere soorten bijna altijd af.

Neem de geelbuikvuurpad. Door *trial and error*, een ander woord voor af en toe je kop stoten in het veld, weten we dat het er niet alleen om gaat het deze soort naar de zin te maken, maar zeker ook hoe je het voor concurrerende soorten voldoende ongeschikt houdt. Dat klinkt misschien gek, maar daarin zit wel de essentie. De echte geelbuikhabitat is veel genuanceerder dan de standaard weilandpoel, die jarenlang als vervanging werd aangelegd. Daar profiteert de geelbuik wellicht een jaartje van, maar daarna is hij weer net zo snel verdwenen als hij opdook. De aanwezigheid van een stuk of vijf algemene amfibiesoorten

maakte echter gevoelsmatig (te) veel goed. Lang zagen we zelf niet dat de aanwezigheid van deze algemene soorten het oorspronkelijke doel versluisde; zo hebben we het de soort met nationaal beschermingsgeld soms alleen maar moeilijk gemaakt. Door je kop te stoten leer je echter veel. Toegeven dat je fout zit en het over een andere boeg durven gooien vereist echter moed. Is het net bij alle terreinbeheerders doorgedrongen dat poelen water moeten houden, kom jij weer met ‘je zogenaamde gewijzigde inzichten’ dat geelbuikwateren elk jaar aan het eind van het seizoen moeten droog vallen. Dat is voor beheerders nogal eens lastig te begrijpen en vraagt een goede communicatie – heel belangrijk voor mij is hierbij de *bottom up* benadering: wil je echt de schop op de juiste manier in de grond krijgen dan is het vaak effectiever een dag met een terreinbeheerder te gaan wandelen dan een uitgebreid rapport of een artikel in een vaktijdschrift te schrijven! Schriftelijke onderbouwing werkt wel ondersteunend, maar als je aan terreinbeheerders niet goed en vlot duidelijk kunt maken hoe de vork in de steel zit, dan ontbreekt bij hen de echte drive en komt het vaak niet goed. Je bent actief betrokken bij de herintroductie van boomkikker en geelbuikvuurpad? Herintroductie is een laatste redmiddel, in mijn beginjaren was ik er fel op tegen, maar nu zie ik soms kansen liggen waarvan ik denk dat ze benut moeten worden. Herintroductie blijft echter een emotioneel beladen punt. Als je je hieraan waagt sta je al snel bekend als ‘de uitzetter’, terwijl ik véél meer tijd en energie heb geïnvesteerd in habitattherstel en -ontwikkeling en het veiligstellen van leefgebieden

CV Ben Crombaghs

Jeugd

Geboren in Zuid-Limburg, in een gehucht met veel natuur er omheen. Als vijfjarig jongetje hoorde ik bij het buiten spelen de vroedmeesterpad roepen en zwom ik in een bronvijver tussen de larven daarvan. De fascinatie was er meteen, maar tegelijk verliep de ontdekking van natuur langzaam. Clubs als die van een jeugdbond of IVN bestonden daar nog niet. Op zondagmiddag móest ik de hei op, zat tot mijn knieën in de modder om Alpenwatersalamanders te vangen en kreeg thuis op mijn donder vanwege de vuile kleren – de drift dit niet te kunnen laten zit kennelijk in de genen. Toen ik na de middelbare school gelijk geïnteresseerden ontmoette ging het ineens heel hard!

De lerarenopleiding bood destijds nog echte veldecologische kennis en ik ontmoette in die periode inspirerende mensen, zoals Tiny Arts, Frans van Erve, Kees Marijnissen en Leon Michielsen, mensen die nu nog altijd actief in het veld zijn. Ik besloot verder te studeren aan de universiteit in Wageningen. De universiteit viel tegen in die zin dat er naar mijn gevoel veel te weinig ecologie als vak in zat. Je werd gemangeld op het gebied van fysica, biochemie, wiskunde en statistiek. Geen ecologie zoals op de lerarenopleiding; de breedte ging op dat vlak duidelijk ten koste van de diepte.

Herpetologische Studiegroepen en start eigen bureau

Bij de in de jaren '80 ontstane Herpetologische Studiegroepen was ik zeer actief betrokken en dat heb ik als een zeer inspirerende periode ervaren. Er was nog zoveel onbekend, van de verspreiding van de meeste soorten wisten we nog heel weinig, en het lokaliseren van onbekende plekken met boomkikker, knoflookpad of kamsalamander gaf steeds een enorme kick. Het was een periode van ontdekkingen en dat element boeit nog steeds. Platgetreden gebieden trekken me niet, het liefst bezoek ik onbekende terreinen. Tegelijkertijd groeide in die tijd het besef dat sommige populaties op sterven na dood waren! Ik had er nog geen idee van hoe je die ontwikkelingen kon keren en dat frustreerde me in die tijd behoorlijk. In die tijd werden de eerste stappen naar de ontwikkeling van beheersvisies en –plannen voor leefgebieden gezet.

Na de universiteit was er nauwelijks werk en ben ik met Gert Hoogerwerf, die ik kende van de lerarenopleiding, klussen gaan doen, gewoon om werk te hebben. Van een adviesbureau hadden we nog nooit gehoord. Onze eerste opdracht ging over vissen in Utrecht, een soortgroep waar we toen nog niets mee hadden! Vissen, dat was iets voor hengelaars, not done voor een zichzelf respecterende ecoloog.

Van de ene klus kwam de andere, we hadden leuke opdrachten, veel in het veld actief en je kreeg er nog geld voor ook! Hoe kon het mooier? Je kon je ei kwijt en hoefde geen verantwoording aan een baas af te leggen. Nooit vermoed dat we later een bureau van 18 man zouden runnen; bij de gedachte eraan zou ik toen gillend zijn weggerend! Na een aantal jaren op een zolderkamer gewerkt en elk dubbeltje omgedraaid te hebben, bedachten we dat we niet voor kluzenaar gestudeerd hadden en hebben we het bureau Limes-Divergens opgericht. Het waren de beginjaren voor ecologische adviesbureaus. Met Peter Verbeek en René Krekels besloten we kosten te delen en samen een ‘echte kantoorruimte’ te huren. Er was weinig overlap tussen de vier partners; we vulden elkaar goed aan, en besloten te fuseren tot Natuurbalans-Limes Divergens. Zo zijn we verder gegroeid.

Ook als partners/directeuren streven we er naar regelmatig in het veld te komen. Het maatpak wordt regelmatig afgewisseld met het waadpak.

van amfibieën. In principe red je een soort door ‘haar leefgebied te redden en via natuurlijke uitbreiding tot een robuust leefgebied te komen’, maar soms liggen er in de periferie simpelweg geen echte goede kansen voor verdere habitatuutbreiding. Daar kun je dus geld in blijven pompen tot

je een ons weegt, het resultaat blijft vaak pover. Kies dan ook eens voor kansrijke leefgebieden die niet meer op natuurlijke wijze kunnen worden gekoloniseerd, maar waar de kans op succes veel groter is. Uiteraard houdt dit risico's in, maar je moet je nek af en toe eens uit durven te steken. Het

kan mislukken, maar voor mij geldt dan een prachtige spreuk die ik ooit in Indonesië heb gezien op een steen in een rivier: *'The greatest glory in life is not in never failing, but in stand up every time you fall'*.

En vergeet niet dat je er heel veel van leert. Zowel bij de boomkikker als bij de geelbuikvuurpad hebben we geweldige resultaten geboekt. En dan heb ik het niet eens over de positieve stroomversnelling waarin je opeens terecht komt wat betreft de verdere ontwikkeling van habitat. Het enthousiasme bij zowel lokale natuurstudieverenigingen en beheerders van natuurgebieden

Geelbuikvuurpad Foto: Arnold van Rijsewijk

is vaak niet te temperen. Herstel en uitbreiding van habitat voor de soort verlopen opeens tien keer zo snel, probeer datzelfde maar eens te bereiken zonder de aanwezigheid van de soort. Neem als voorbeeld het natuurgebied 'de Mortelen' in Noord-Brabant, bijna 1000 ha bijzonder fraai kleinschalig cultuurlandschap waar de beheerders fikse investeringen willen doen voor de boomkikker. Maar dan willen ze wel de zekerheid dat de soort er ook komt. Ik kies er voor om op zo'n uitnodiging in te gaan.

Na 20 jaar habitatbeheer voor de geelbuikvuurpad resteerde er nog één levenskrachtige populatie. Dan begint het bij mij te jeuken. Het zal ons toch niet gebeuren dat we de

soort in Nederland laten uitsterven, terwijl er een aantal zeer kansrijke gebieden liggen, die niet meer op eigen kracht bereikt kunnen worden? Dit vraagt ook een stukje zakelijk denken, de beste balans zoeken tussen risicospreiding en het te besteden geld. Met nog één grote populatie te gaan mag je toch wel spreken van onacceptabel risico? Één calamiteit en het feest is voorbij! Kunnen we over 10 jaar zeker geelbuiken uit gaan zetten uit Frankrijk of zo?! *Over my dead body!* Met de herintroductie van de geelbuikvuurpad zijn we nu 5 jaar bezig. Op twee uitzetplekken samen zitten inmiddels circa 300 tot 400

Ook bij het veldwerk wil Ben betrokken zijn (Foto: Douwe Schut)

(sub)adulte dieren en er is al drie jaar sprake van een goede natuurlijke reproductie. Voor Limburg betekende dat een toename van 'de totale populatie' van 100%! En die calamiteit? Die is er nu in de vorm van chytride! Uitgerekend de laatste 'natuurlijke populatie' van de geelbuikvuurpad in groeve 't Rooth blijkt besmet! Als ik dat allemaal bij elkaar optel ben ik blij dat men vindt dat ik regelmatig 'veel doordram'.

Er zijn pro's en contra's voor herintroductie, de rekkelijken en preciezen. Een tegenargument is de "maakbaarheid van de natuur": eerst verpesten en dan herintroduceren of compenseren op plaatsen waar

een soort door toedoen van de mens is verdwenen geeft de planologen van de overheid een vrijbrief voor het ongestraft doorgaan met de kaalslag?

Ik draai het liever om: met de wet in de hand ren je achter de feiten aan, dat blijkt te vaak een wassen neus. We inventariseren wat af om gepaste compenserende maatregelen af te dingen. Vreemd genoeg wordt er zelden of nooit een project afgeblazen, of er volgt een compensatie waar de honden geen brood van lusten. Sterker nog, soms wordt de compensatie helemaal vergeten als de ontheffing eenmaal binnen is. En wie doet er

iets aan? Niemand dus! Als ecooloog moet je dus lijdzaam toezien hoe de boomkikker op een plek wordt uitgeroeid, maar mag je zelf niet actief ingrijpen als zich ergens een geweldige kans voordoet? Dat past niet in mijn karakter. Toegegeven, natuur is niet zomaar maakbaar, maar in Nederland zit 95% van de boomkikkers en de geelbuikvuurpadden in cultuurgebied, het gaat hier niet om ongerepte natuurgebieden waarin je niet kunt ingrijpen. Dat zijn de feiten, ook al klinkt dat niet zo romantisch. Van de andere kant is er ook voor amfibiepopulaties een tijd van komen en een tijd van gaan. Van nature bloeien er populaties op, terwijl

Ben met een 'boeketje' boomkikkers (fotograaf onbekend)

ze elders uitdoven. Zo is het altijd gegaan. Omdat sommige soorten heel zeldzaam zijn geworden kunnen we dat eigenlijk niet meer accepteren. Het gevolg is dat we steeds krampachtiger omgaan met hun laatste leefgebieden. Ze moeten kost wat kost op de deze laatste locaties overleven, ook al zijn de levensomstandigheden daar soms niet meer geschikt en moeten ze permanent aan het infuus. Bedenk dat dit voor nogal wat soorten helemaal niet in hun overlevingsstrategie past! Soorten als boomkikker, geelbuikvuurpad en rugstreeppad zijn van nature zwervers die leven bij de gratie dat nieuwe kansen als eerste worden benut en er in korte tijd grote populaties kunnen ontstaan voordat

successie en concurrentie met andere soorten zich aandienen. En waar zich nieuwe kansen nog wel aandienen weten in ons dichtbevolkte land de zwervers deze vaak niet meer op natuurlijke wijze te koloniseren. In een beperkt aantal gevallen is (her) introductie dan een optie. Boomkikker en geelbuikvuurpad zijn geweldige ambassadeurs. Waarom zouden we ze af en toe niet inzetten in de strijd voor hun eigen habitat herstel? Je kunt terreinbeheerders voor mijn gevoel heel moeilijk motiveren voor ingrijpend habitat herstel met het 'zinderende' vooruitzicht dat de soort er dan wellicht over 50 jaar vanzelf terugkomt. Ook voor omwonenden is in dit proces een fantastische rol

Vroedmeesterpad Foto: Arnold van Rijsewijk

weggelegd: habitatontwikkeling door vrijwilligers. Ik schrok me rot van de publieke belangstelling bij sommige herintroducties. Het enthousiasme van mensen is soms niet te stuiten, ze lopen zich het vuur uit de sloffen om het de boomkikker of geelbuikvuurpad naar de zin te maken! Dat enthousiasme van vrijwilligers heb je echt nodig, je redt het niet met die anderhalve beheerder die er beroepsmatig nog ingezet kan worden en die de rest van de week omkomt in de papierrompslomp. We zijn een formuliertjesmaatschappij aan het worden, daar wordt je toch soms echt gestoord van! Door het invullen van het ene na het andere subsidie-, evaluatie- of-wat-dan-ook-formulier

komen ze van ellende vaak niet eens meer buiten, maar daar horen ze naar mijn mening wel eigenlijk te zijn. En wie overziet nog het hele werkveld: een alom gekoesterd ideaal is om de geelbuikvuurpad weer door heel Limburg te kunnen laten trekken? Karrensporen en drassige natte rommelhoeken, die heeft de soort gewoon nodig om te overleven en niet alleen in natuurgebieden. Maar waar vind je ze tegenwoordig nog? Nog steeds worden prachtige onverharde wegen geasfalteerd of alle kuilen erin opgevuld met puin, 'Je kunt de mensen tegenwoordig toch niet door de modder laten rijden of lopen?' Waarom eigenlijk niet? Stel natuurgebieden maar open voor bezoekers, maar de natuur is hier

Boomkikker Foto: Jelger Herder

de permanente bewoner en de mens 'slechts' gast. Wie geen modderspatje op zijn kleren kan verdragen, die gaat maar lekker thuis *gamen* of naar een koopcentrum.

Wat wens je Nederland toe?

Dat de partijen met elkaar communiceren en oog houden voor meningen en belangen van anderen. Je kunt niet altijd voor de volle 100% winst gaan. Niet blijven steken in de constatering dat iemand die schade berokkent aan het leefgebied van herpetofauna per definitie een rotzak is, maar *on speaking terms* blijven en samen naar oplossingen zoeken. Die blijken er dan verrassend vaak toch te zijn. In de strijd om het behoud en

uitbreiding van leefgebieden van de geelbuikvuurpad en vroedmeesterpad hebben we in opdracht van de provincie Limburg het Platform geelbuikvuurpad en vroedmeesterpad opgericht. Hierin zijn niet alleen natuurbeschermers, maar ook particuliere grondeigenaren en mergeexploitanten betrokken. Voor hen bleken we opeens niet meer de 'groene vijand'. Hun trouwe deelname aan excursies en overleg bewijst dat er zo veel gewonnen kan worden. En dat is niet het enige. Binnen het Platform is een groot aantal vrijwilligers actief, die deelnemen aan monitoring, kleinschalig habitatbeheer etcetera. Het beeld van de verspreiding van de geelbuikvuurpad en de vroedmeesterpad is nog nooit zo actueel geweest en als er ergens problemen zijn worden ze snel geconstateerd en kan er actie worden ondernomen. Ik ben echt trots op al die vrijwilligers en ondernemers die bereid zijn om hier energie in te steken. Dat wens ik Nederland op meer plaatsen toe!

In dat overlegmodel schuilt ook een gevaar: compenserende maatregelen zijn mooi, maar er moet wel aandacht voor het effect en voor de handhaving zijn, niet alleen na één, maar ook na 10 jaar. Ik ken gevallen waarin er ontheffing is verleend op basis van het voorgedragen compensatieplan, maar na de realisering van het project is het plan in de vuilnisbak gegooid. En geen haan die er naar kraait! Spreek je daar de overheid op aan, dan blijkt het een 'gepasseerd station', iedereen is alweer met het volgende bezig. Als partijen schoorvoetend concessies gedaan hebben voor het algemeen belang, hun leefomgeving achteruit zien boeren en merken dat partijen zich daarna ongestraft aan afspraken kunnen onttrekken, dan ben je over tien jaar dus wel uitgepraat. Dat is iets wat ik Nederland in ieder geval zeker niet toewens. Structuren zoals het eerder genoemde Platform kunnen daarin een belangrijke rol vervullen.

Summary

Exchanging suit for waders - Interview with Ben Crombaghs
At the yearly RAVON Members

Geelbuikvuurpad Foto: Jelger Herder

Meeting on November 21, 2009 Ben Crombaghs (48) received the Lenders Award 2009. The laureate was awarded for his stimulating, inventive and perseverant way of research and for his work on halting the decline of threatened amphibian and fish species in the Netherlands. In the interview Ben Crombaghs ventures his considerations on his work as well as on the achieved goals and the foreseeable results. A main topic in his work is habitat restoration and in cases where isolation prevents a spontaneous return of species within a reasonable span of time, Ben thinks that re-introduction should be considered. The first results of a recent re-introduction project of the tree frog (*Hyla arborea*) in the southern part of the Netherlands turn out to be positive.

Literatuur

Crombaghs, B.H.J.M., R.W. Akkermans, R.E.M.B. Gubbels & G. Hoogerwerf, 2000. Vissen in de Limburgse beken. De verspreiding en ecologie van vissen in stromende wateren in Limburg. Stichting Natuurpublicaties

Limburg, Maastricht. 496 p.
Crombaghs, B. & W. Bosman (red.), 2006. Beschermingsplan geelbuikvuurpad & vroedmeesterpad in Limburg 2006-2010. Platform Geelbuikvuurpad en Vroedmeesterpad, Natuurbalans/Limes Divergens & Stichting RAVON, Nijmegen.
Crombaghs, B.H.J.M. & H.J.R. Lenders, 2001. Beschermingsplan boomkikker 2001-2005. Rapport Directie Natuurbeheer nr. 42. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Wageningen.
Crombaghs, B.H.J.M., H.J.R. Lenders & R. Zollinger, 2006. Achtergrond-document bij het beschermingsplan boomkikker. Basisrapport voor de ontwikkeling van een soortbeschermingsplan. Stichting RAVON / Natuurbalans-Limes Divergens, RAVON-publicatie nr 2006-03, Nijmegen.
Crombaghs, B. & M. Oonk, 2009. Help de boomkikker uit de Brand. Voortgangsrapportage 2009. Natuurbalans – Limes Divergens BV, Nijmegen. 32 p.

Kurstjens, G., B. Crombaghs & H. Bussink, 2009. De terugkeer van de boomkikker in de zuidelijke Maasduinen. Voortgangsrapportage 2009. Natuurbalans – Limes Divergens BV, Nijmegen & Kurstjens Ecologisch Adviesbureau, Beek-Ubbergen. 36 p.

Annemarie van Diepenbeek, RAVON

Postbus 1413
6501 BK Nijmegen
a.v.diepenbeek@ravon.nl

Een uitgebreidere versie van dit interview is te lezen op de RAVON website, doorklikken naar Activiteiten/Landelijke Dag/Lendersprijs/2009. Op de komende RAVON-dag wordt de volgende Lendersprijs uitgereikt.